

Шифр: «Простір свободи»

**ОЦІНКА РІВНЯ ДОСТУПНОСТІ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ
ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В МІСТІ СУМИ**

АНОТАЦІЯ

Відповідно до підрахунків Міністерства соціальної політики, в Україні на вересень 2023 року налічувалося 3 млн людей з інвалідністю. Приріст за півтора року склав близько 300 тис. осіб. В умовах воєнного стану прогнозовано цей показник має тенденцію до зростання.

В умовах політичної, економічної та соціальної трансформації українського суспільства вирішення проблем і задоволення потреб людей з інвалідністю є одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики.

Метою даної роботи є оцінка рівня доступності установ соціальної сфери для людей з інвалідністю для підвищення спроможності управління доступним середовищем у місті Суми.

Висновки даної роботи отримані з застосуванням загальнологічних та наукових методів. Зокрема, методи визначення та трактування понять, аналізу, синтезу, узагальнення дозволили виявити зміст і сутність основних понять, узагальнити зарубіжний і український досвід. Вимірювання застосоване для виявлення рівня доступності на основі розроблених критеріїв і шкали оцінювання. Бенчмаркінг застосований для виявлення еталонного об'єкта для порівняння та оцінювання.

Результати даної роботи можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування, організаціями громадянського суспільства при розробленні та коригуванні основних напрямів і планів розвитку безбар'єрності для підвищення доступності до користування суспільними благами та простором свободи без фізичних бар'єрів.

Ключові слова: люди (особи) з інвалідністю, рівень доступності, установи соціальної сфери, безбар'єрність, політика безбар'єрності.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ	7
1.1. Доступність установ соціальної сфери для людей з інвалідністю: трактування понять	7
1.2. Основні напрями забезпечення доступних умов життєдіяльності людей з інвалідністю: зарубіжний та український досвід	11
1.3. Особливості реалізації політики безбар'єрності в місті Суми	16
РОЗДІЛ 2	
ВИМІРЮВАННЯ ДОСТУПНОСТІ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В МІСТІ СУМИ: КРИТЕРІЇ ТА РЕЗУЛЬТАТИ	19
2.1. Критерії та шкалювання доступності	19
2.2. Оцінювання рівня доступності установ соціальної сфери в місті Суми для ефективного управління	24
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	37

ВСТУП

Актуальність. В умовах політичної, економічної та соціальної трансформації українського суспільства вирішення проблем і задоволення потреб людей з інвалідністю є одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики.

Забезпечивши комфортні умови життєдіяльності для людей з інвалідністю, суспільство здатне допомогти їм інтегруватися, підвищити якість їхнього життя і, водночас, підняти рівень свободи та добробуту всіх членів суспільства. Однак, для цього потрібно підходити до практичних вирішень системно і динамічно. Україна на сучасному етапі розвитку ще не досягнула європейських стандартів і належного рівня доступності та соціальної інтеграції для людей з інвалідністю.

Водночас, чисельність людей з інвалідністю в Україні збільшується у зв'язку з воєнними діями на її території. Так, згідно з підрахунками Міністерства соціальної політики, в Україні на вересень 2023 року налічувалося 3 млн людей з інвалідністю. Приріст людей з інвалідністю за півтора року склав близько 300 тис. осіб [3; 4]. Прогнозовано цей показник має тенденцію до зростання, оскільки війна продовжується і її жертвами можуть бути як військові, так само цивільне населення.

Розуміння реальної ситуації з забезпеченням умов доступності установ соціальної сфери в кожному місті, в кожній територіальній громаді дозволяє розробити оптимально розумні, наскільки це можливо у воєнний час, простори доступності для отримання людьми з інвалідністю необхідних їм соціальних послуг та інших соціальних благ.

Проблема полягає в тому, що існує протиріччя між заявленою в Україні політикою безбар'єрності, яка включає доступність середовища життєдіяльності людини та практичними результатами реалізації цієї політики. Наше дослідження спрямоване на виявлення та подолання розривів на місцевому рівні та удосконалення системи управління формуванням безбар'єрного простору.

Об'єктом даного дослідження є середовище надання соціальних послуг людям з інвалідністю.

Предмет дослідження – доступність середовище надання соціальних послуг людям з інвалідністю.

Метою дослідження є оцінка рівня доступності установ соціальної сфери для людей з інвалідністю для підвищення спроможності управління доступним середовищем у місті Суми.

Відповідно до мети визначено такі завдання:

- з'ясувати сутність і зміст базових понять «люди (особи) з інвалідністю», «безбар'єрність», «рівень доступності» та інших, що використовуються в дослідженні;
- виявити основні напрями забезпечення доступних умов життєдіяльності людей з інвалідністю на основі зарубіжного та українського досвіду;
- виявити особливості реалізації політики безбар'єрності на місцевому рівні;
- встановити критерії та описати шкалу вимірювання рівня доступності установ соціальної сфери для людей з інвалідністю;
- оцінити рівень доступності установ соціальної сфери в місті Суми для системного бачення шляхів удосконалення політики безбар'єрності на місцевому рівні.

У дослідженні використані методи двох рівнів:

1. Загальнологічний рівень визначення і трактування понять, аналізу, синтезу, узагальнення. Застосування цих методів дозволило зрозуміти зміст і сутність основних понять, значимість досліджуваної проблеми, узагальнити досвід і зробити висновки. Аналіз і синтез дозволив проаналізувати нормативно-правові та наукові джерела для обґрунтування та розроблення застосованих нами критеріїв оцінювання;

2. Науковий рівень пов'язаний із застосуванням методів вимірювання та порівняння, зокрема, методу бенчмаркінгу. Вимірювання застосоване на етапі польового дослідження для виявлення рівня доступності на основі розроблених

критеріїв і шкали оцінювання. Бенчмаркінг застосований для виявлення еталонного об'єкта для порівняння та оцінювання.

Новизна дослідження полягає у встановленні критеріїв вимірювання доступності установ і організацій, розробленні та обґрунтуванні шкали оцінювання рівня доступності. Крім того, виявлено прогалини та доповнено окремі напрями системного вдосконалення політики доступності на місцевому рівні.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування, організаціями громадянського суспільства, зокрема, організаціями людей з інвалідністю, ветеранськими, іншими зацікавленими організаціями при розробленні та коригуванні основних напрямів і планів забезпечення доступного середовища життєдіяльності. Отримані результати мають ширше коло застосування, оскільки охоплюють не тільки створення вільних просторів для людей з інвалідністю, але всього населення, оскільки дозволяють всім громадянам на рівних умовах користуватися соціальними благами та простором свободи без фізичних бар'єрів.

Результати дослідження пройшли апробацію на базі Благодійної організації «Сумський єврейський фонд Хесед Хаїм» (2024 р.), представлені у формі наукової доповіді. Крім того здійснено апробацію на XI Міжнародній науково-практичній конференції «Quality management in education and industry: experience, problems and prospects» (2024 р.) з публікацією тез наукової доповіді.

Структура даної наукової роботи складається зі вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 40 сторінок, із них 30 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

1.1. Доступність установ соціальної сфери для людей з інвалідністю: трактування понять

Особи з інвалідністю є складною та різноманітною соціальною категорією, яка потребує соціальної допомоги та підтримки з боку громадських і державних структур, сім'ї та найближчого оточення [16].

Згідно з ч. 2 ст. 1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21 березня 1991 р. № 875-ХІІ, особа з інвалідністю – це особа зі стійким порушенням функцій організму, що може обмежувати її життєздатність [24]. Причини інвалідності можуть бути різні, зокрема, захворювання, травмування, вроджені функціональні обмеження організму, які призводять до обмеження життєдіяльності. Оскільки при взаємодії з навколишнім середовищем можуть виникати такі обмеження, то Закон встановлює, що особи з інвалідністю потребують соціального захисту [24].

Сучасна соціальна політика щодо людей з інвалідністю ґрунтується на новому підході до інвалідності, заснованому на правах людини і повазі до людської гідності, нових визначеннях соціальної вразливості та доступності.

Інвалідність у сучасному цивілізованому світі трактують як складне соціальне явище, вираженість якого залежить не стільки від фізичного чи психічного стану людського організму, скільки від забезпечення умов, необхідних для повноцінного життя, успішної соціалізації та самовираження особистості. Інвалідність у сучасній системі соціальної підтримки – це не вирок, не хвороба, а результат людської взаємодії із зовнішнім середовищем, яке має бути дружнім до людини з інвалідністю [12].

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Конвенції про права осіб з інвалідністю, що прийнята Організацією Об'єднаних Націй у 2006 р. та ратифікована Україною

у 2009 р., до числа осіб з інвалідністю належать особи, які мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні розлади, що можуть заважати цим особам брати участь у житті суспільства нарівні з іншими через відносницькі та середовищні бар'єри [17].

Саме тому держави у своєму сприянні повазі до людської гідності, дотриманні прав і свобод людини мають забезпечувати максимально можливий рівень безбар'єрності для людей з інвалідністю, зокрема, їх доступності до установ соціальної сфери.

Інвалідність – це поняття, яке зазнає еволюційних змін. Забезпечення міжнародних стандартів і рух до європейської інтеграції зобов'язує Україну здійснити перехід від медичної до соціальної моделі інвалідності. У соціальній моделі люди з інвалідністю можуть вільно навчатися, працювати і відвідувати будь-які будівлі та установи, незалежно від своїх фізичних обмежень.

У цьому зв'язку доцільно здійснити трактування понять «безбар'єрність», «доступність» і похідне від нього поняття «належний рівень доступності», які є ключовими для нашого дослідження.

В Україні безбар'єрність трактують як загальний підхід до формування державної політики для «забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життя на підставі рівності та недискримінації» [33, с.229, 236].

Доступність розглядають як фізичну змогу безбар'єрного доступу до об'єктів життєдіяльності людини. Проте, доступність включає також можливість соціальної інклюзії та доступ до інформації, технічних засобів, можливість використання товарів і послуг тощо.

Належний рівень доступності – це такий рівень забезпечення потреб людей з інвалідністю, при якому їх функціональність не обмежена вадами здоров'я.

Вже згадуваний нами Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (ч. 1 ст. 27 Закону) встановлює, що планування і забудова населених пунктів, формування мікрорайонів, проектування, будівництво і реконструкція об'єктів фізичного оточення без пристосування

для використання особами з інвалідністю не допускаються, а рішення приймаються з врахуванням думки громадських об'єднань осіб з інвалідністю [24].

Законодавство України передбачає забезпечення права людей з інвалідністю у доступності до об'єктів життєдіяльності. Відповідно до п. 16 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», що прийнятий у 2011 р. визначено поняття «маломобільні групи населення» (далі – МГН) – це особи, які відчують труднощі при самотійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі, зокрема особи з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни похилого віку, особи з дитячими візками [26].

У дослідженні також опираємося на поняття про інклюзивність і доступність об'єктів життєдіяльності людини, що регулюють Державні будівельні норми України (далі – ДБН) В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» із Зміною № 1, затверджені Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30 листопада 2018 р. № 327. У п. 3.8 ДБН визначено, що доступність – це забезпечення рівного доступу всім групам населення до фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів та послуг, як у міських, так і в сільських районах. Відповідно до п. 3.15 цих ДБН, інклюзивність будівель і споруд – це комплекс спеціальних заходів, зокрема, організаційних, для забезпечення комфортного та безпечного, без сторонньої допомоги перебування будь-якої особи, незалежно від віку, статі, інвалідності, функціональних порушень, рівня комунікативних можливостей.

Доступність будівель і споруд забезпечується шляхом створення таких можливості для людей з інвалідністю, про що зазначено п. 4.2 ДБН:

- фізичною можливістю і зручністю потрапляння та пересування об'єктом, прилеглою територією, отриманням послуг;
- фізичною безпекою при потраплянні на об'єкт та пересування по ньому, прилеглою територією, при отриманням послуг;

– можливістю вільного отримання інформації про об'єкт та послуги, що надаються;

– вільною навігацією (орієнтуванням) по об'єкту та прилеглий території [6].

Звідси випливає, що невиконання зазначених норм є підставою для визнання будови чи споруди недостатньо доступною для більшості маломобільних людей, відповідно, це означає низький рівень інклюзивності та доступності.

Врахуємо при цьому, що відповідно до ч. 1 ст. 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», житло (жилі приміщення), займане особами з інвалідністю або сім'ями, у складі яких є особи з інвалідністю, під'їзди, сходові площадки будинків, в яких мешкають особи з інвалідністю, мають бути обладнані спеціальними засобами і пристосуваннями відповідно до індивідуальної програми реабілітації, а також телефонним зв'язком [24].

Підсумовуючи, слід сказати, що поняття «люди (особи) з інвалідністю», «маломобільні групи населення», «інклюзивність будов і споруд», «доступність» визначені в законодавстві України. Державою створено законодавчу базу, прийняті підзаконні акти, встановлені норми для комфортного рівня життєдіяльності людей з інвалідністю, що враховують можливості створення рівних умов доступу цієї категорії осіб відповідно до їх життєвих потреб.

1.2. Основні напрями забезпечення доступних умов життєдіяльності людей з інвалідністю: зарубіжний та український досвід

Створення доступного середовища для людей з інвалідністю є частиною соціальної політики кожної правової соціальної держави. Практичним наслідком такої політики має стати надання особам з інвалідністю рівних з іншими громадянами можливостей у всіх сферах життя.

Західні держави та міжнародні організації визнають необхідність забезпечення умов, що дозволяють людям з інвалідністю повністю розкрити свій потенціал та інтегруватися в суспільство.

У так зване «десятиліття інвалідності», тобто, у період з 1983 по 1992 рр., більшість стандартів, розроблених на Заході, орієнтувалися на створення комфортних умов існування, зокрема, на проектування та облаштування будівель і споруд для людей з інвалідністю. У сучасний період ці стандарти охоплюють всі аспекти містобудування, архітектурного проектування та ландшафтного дизайну і враховують потреби не тільки людей з інвалідністю, а також інших маломобільних груп.

Практичний досвід створення доступного середовища в країнах Західної Європи, Канаді та США показує, що доступність дозволяє людям з інвалідністю вільно пересуватися містом, користуватися громадським транспортом і метрополітеном, відвідувати театри, музеї, кафе, бібліотеки тощо.

Так, у Великій Британії проживає близько 10 мільйонів людей з інвалідністю, тобто кожен шостий житель країни, і вони отримують пріоритетну увагу та турботу. Переважна більшість міських автобусів у Великій Британії мають доступні платформи для людей з інвалідністю та мам з дитячими візочками [13].

Наприклад, для людей з вадами зору розроблена система під назвою «відчутна інклюзія» Це система відображення з текстурованими накладками на пішохідних доріжках, пішохідних переходах і залізничних платформах. Також

запроваджена практика «просторих ліфтів», що дозволяють людям на кріслах колісних без проблем спускатися та підніматися на потрібний поверх.

У Німеччині муніципальний транспорт, а саме автобуси (районні, міські, автобуси ближнього та дальнього сполучення) обладнані спеціальним устаткуванням для перевезення людей з інвалідністю.

Такі заходи для забезпечення безбар'єрності у країнах Західного світу здійснюються на основі муніципальних стратегій, оскільки саме міста задають перспективи розвитку ВВП. Сучасні концепції інклюзивних міст на Заході об'єднують просторові (інфраструктурні), соціальні (залученість на основі рівноправності) та економічні (працевлаштування) елементи [29, с. 17].

В Україні в умовах воєнних дій і відбудови забезпечення комфортної життєдіяльності для людей з інвалідністю є значимим завданням всіх зацікавлених суб'єктів – влади, бізнесу та громадян. Містобудування, проектування та будівництво житлових, цивільних і промислових об'єктів, а також організація транспортного та інформаційного обслуговування в Україні не враховували особливих потреб людей з інвалідністю і спрямовувалися, насамперед, на створення доступного середовища в системі стаціонарних спеціалізованих установ соціального обслуговування. Розвиток інклюзивного середовища відрізнявся притаманним Україні традиціоналістським підходом. Основні зусилля для створення комфортного середовища спрямовувалися на конкретні об'єкти, а не весь простір життєдіяльності людини. Адаптування всієї інфраструктури під специфічні потреби в Україні розпочалося відносно недавно.

У сучасних умовах в Україні розвивається система соціального захисту та адаптації середовища для людей з інвалідністю. Так, згідно з Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю», 1991 р. № 875-ХІІ створення доступного середовища для людей із інвалідністю є обов'язком органів влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій [24]. Законодавство України зобов'язує органи влади розробляти та

впроваджувати цільові регіональні та місцеві програми забезпечення доступності міської інфраструктури.

Місцеві адміністративні органи мають право приймати цільові програми щодо створення максимальної інклюзивності на своїй території. З боку громади також створюються «органи контролю» за реалізацією прав людей з інвалідністю, а саме – різноманітні громадські організації та об'єднання осіб з інвалідністю.

Відповідно до вищезазначеного Закону, громадські об'єднання осіб з інвалідністю мають право на отримання об'єктивної, достовірної та повної інформації про рівень доступності для осіб з інвалідністю об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури населених пунктів і про всі заходи, що змінюють рівень доступності.

Відносини громадських об'єднань з органами державного управління будуються на основі співпраці або критики. Громадські об'єднання осіб з інвалідністю впливають на органи влади та інші структури при прийнятті управлінських рішень, намагається діяти як рівноправні суб'єкти. Громадський спосіб врегулювання питань інклюзивності в Україні є дієвим механізмом, що актуалізує і стимулює державу максимально враховувати індивідуальні потреби людей з інвалідністю.

Все ж, значна частина середовища життєдіяльності для людей з інвалідністю в Україні залишається недоступною. Люди в кріслах колісних не можуть без сторонньої допомоги вийти з дому, піднятися сходами без ліфта, перейти вулицю, зайти в магазин тощо. Зокрема, значна частина об'єктів соціальної інфраструктури не обладнана необхідними технічними засобами або не пристосована для безбар'єрного доступу для цієї категорії громадян.

Вирішенню зазначених потреб людей з інвалідністю в Україні мають сприяти цільові регіональні та місцеві програми, що об'єднують зусилля різних інститутів, є механізмом реалізації державної політики. Такі програми розробляються на основі «Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року», що схвалена Розпорядженням КМУ у 2021 р.

[27]. У 2023 р. уряд України на виконання Стратегії затвердив «План заходів на 2024-2025 роки» [22].

Із одного боку, основні завдання, що пов'язані зі створенням доступного середовища делеговані регіонам і муніципальним органам влади. У частині міст України впроваджені основні принципи організації інклюзивного середовища для людей з інвалідністю, реалізуються програми створення доступного середовища, складені плани заходів із реконструкції та ремонту об'єктів соціальної інфраструктури відповідно до вимог доступності, на багатьох об'єктах з особливими технічними характеристиками встановлене обладнання.

Розробляються та розглядаються регіональні цільові програми створення безперешкодного середовища для осіб з інвалідністю, розпочато заходи з адаптації міського середовища, будівель та об'єктів соціальної інфраструктури до потреб людей з інвалідністю.

Питаннями безбар'єрності опікується Перша леді Зеленська О. В., яка започаткувала відповідну ініціативу. Створена та функціонує Рада безбар'єрності, яку очолює Прем'єр-міністр України Шмигаль Д. А. [1]. Влітку 2023 р. у якості позитивного досвіду забезпечення доступності об'єктів життєдіяльності для всіх груп населення Рада рекомендувала місцевому самоврядуванню використовувати досвід Вінниці [28].

Втім, це тільки поодинокий досвід з огляду на проведений нами моніторинг сайтів виконавчих органів державної влади на місцевого самоврядування, який є скоріше винятком, ніж нормою. В умовах воєнного стану регіональні та муніципальні програми та плани безбар'єрності не переглядаються, а розроблення нових пробуксовує. У цьому зв'язку, представники громадянського суспільства звертають увагу на те, що в Україні механізми державного контролю за дотриманням вже існуючих вимог безбар'єрності фактично обмежені [5].

Відсутність регіональних цільових програм з питань соціальної інфраструктури, транспортної та інформаційної доступності не дозволяє людям з інвалідністю на муніципальному рівні реалізовувати свої права, передбачені

законодавством України та Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю. Суть основного напрямку створення доступного середовища для людей з інвалідністю полягає у створенні умов, за яких вони не відчують себе виключеними з життя і, наскільки це можливо, не потребують допомоги працездатних людей. Таким чином, доступне середовище пов'язане, насамперед, із заповненням прогалів у правовому, організаційному та адміністративному полі.

Розглядаючи співпрацю між муніципальними суб'єктами щодо забезпечення доступного середовища для осіб з інвалідністю, слід мати на увазі, що її формування значною мірою залежить від обміну інформацією та думками між різними інституціями. Муніципальна соціальна політика формується у співпраці з усіма державними інституціями в рамках національної соціальної політики.

Відповідно до цього, можна зробити висновок, що розвиток безбар'єрного простору життєдіяльності для людей з інвалідністю залежить як від успіху соціально-економічних реформ, їх правового та ресурсного забезпечення, так само й від того, наскільки різні інституції можуть співпрацювати між собою на всіх рівнях.

1.3. Особливості реалізації політики безбар'єрності в місті Суми

Усі суб'єкти державної влади та місцевого самоврядування мають дотримуватися державних стандартів, принципів створення та розвитку інклюзивної інфраструктури для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення. Водночас, при аналізі доступності установ соціальної сфери в місті Суми маємо врахувати особливе становище Сумської області, що склалося внаслідок воєнних дій і особливого, прикордонного географічного розташування області та обласного центру.

Сумську область варто визнати менш безпечною і «військово активнішою» у порівнянні з Центральними та Західними областями України. У зв'язку з цим, Розпорядженням Президента України від 31 жовтня 2023 р. № 184/2023 у м. Суми створено Сумську міську військову адміністрацію [7]. Стан прикордоння передбачає першочергове спрямування ресурсів, зокрема, фінансових, на оборону та боєздатність підрозділів територіальної оборони.

Сумська міська територіальна громада (далі – МТГ) з початку повномасштабної війни прийняла на своїй території значну кількість внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Відповідно до інформації, наданої Департаментом соціального захисту населення Сумської міської ради, якщо на жовтень 2014 р. в Сумській МТГ було зареєстровано 106 ВПО, то після повномасштабного вторгнення, за період 24.02.2022 по 24.02.2023, кількість зареєстрованих ВПО становила 24103 особи (див.: Дод. А). Станом на 01 січня 2022 р. населення міста Суми становило 256 474 особи [32]. Підрахунки показують, що чисельність ВПО в громаді через рік після повномасштабного вторгнення відповідно до цих показників становила 9,4% від загальної кількості населення.

У зв'язку з постійними обстрілами прикордонних районів із 28 серпня 2023 р. розпочався другий етап добровільної евакуації з небезпечної п'ятикілометрової зони прикордоння. Це збільшило потік внутрішньо переміщених осіб, які переважно евакуюються в місто Суми. Тільки за місяць

до початку другого етапу евакуаційних заходів, згідно з інформацією голови обласної державної адміністрації (далі – ОВА), з прикордонної зони перемістилося близько 2 тис. осіб, із них 400 дітей [9]. Процес евакуації продовжується.

Із одного боку, ці умови ускладнюють якісну розбудову інклюзивної інфраструктури в період війни. Із іншого боку, вони об'єднують зусилля державних і місцевих органів влади та місцевого самоврядування.

Так, Сумська МТГ у 2019 р. затвердила Стратегію розвитку до 2027 р. та здійснює заходи з її реалізації. Серед основних напрямів Стратегія Сумської МТГ визначає пріоритетним доступність публічної інфраструктури для людей з інвалідністю. «Доступність громади – це зручність і функціональність її інфраструктури та інформаційних систем для всіх, враховуючи людей з інвалідністю» [30, с. 71].

Сумська ОВА забезпечує реалізацію Плану заходів на виконання Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (далі – План). Результати виконання Стратегії відкриті для громадськості, доступні у розділі «Безбар'єрність» на офіційному сайті ОВА [2]. Зокрема, відповідно до офіційної інформації, розміщеної на сайті та Звіту про виконання Плану [11]] основними завданнями розвитку безбар'єрного середовища в Сумській області є такі:

- призначення відповідальних осіб з питань безбар'єрності в Сумській ОВА [14];
- проведення моніторингу та оцінювання рівня доступності державних закладів [15];
- розроблення обласних і місцевих планів заходів із впровадження безбар'єрного простору [21];
- інформаційне забезпечення громадян та державних структур [2];
- проведення інформаційних заходів, компаній, обмінів з питань безбар'єрного простору [18];
- розміщення інформації, соціальної реклами на відповідну тематику [11];

- проведення навчально-просвітницьких, виховних та інших видів заходів, зокрема, тренінгів з питань безбар'єрності;
- проведення досліджень для актуалізації і детального розуміння реального становища безбар'єрності Сумщини [10];
- здійснення аудиту державних установ, що пов'язані із питаннями безбар'єрності на відповідність всім встановленим нормам;
- матеріальне забезпечення державних структур і посилення їх пристосованості до роботи з маломобільними людьми та людьми з інвалідністю в будь-яких умовах [19] та ін.

Структура «Звіту про стан виконання плану заходів у Сумській області на IV квартал 2023 р. з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» розподіляє згадані завдання по чотирьом напрямам, а саме: фізична, інформаційна, цифрова, освітня безбар'єрність.

Зазначимо, що в Плані визначено 38 пунктів, із яких 22 – повністю реалізовано, 13 – частково реалізовано, три пункти скасовано або їх виконання не розпочато [11]. Поряд із цим варто звернути увагу на те, що (1) значна частина завдань Плану, – майже третина, – знаходяться в стані реалізації; (2) по окремим виконаним проектам не надано якісного звіту; (3) по деяким проектам не надано прямого посилання на звіт про виконання; (4) не всі пункти плану відображені у звіті.

Підводячи підсумок, варто зробити кілька проміжних висновків. По-перше, у Сумській МТГ розроблена стратегія, а на рівні області реалізується план розвитку безбар'єрності на тривалу перспективу. По-друге, відповідно до проаналізованого звіту, цей план виконується результативно. По-третє, є всі підстави стверджувати про адаптованість плану до військового часу і труднощів, які з цим пов'язані. Четверте, план є адаптивним і може змінюватися. П'яте, у плані відображена багатовекторність поглядів на безбар'єрність у вигляді розділення його на «напрями безбар'єрності».

РОЗДІЛ 2

ВИМІРЮВАННЯ ДОСТУПНОСТІ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В МІСТІ СУМИ: КРИТЕРІЇ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

2.1. Критерії та шкалювання доступності

Після здійснених нами кроків дослідження, результати яких описані вище, нам вдалося виявити, що звіт про реалізацію плану заходів із безбар'єрності в Сумській області [11] має недостатньо обґрунтовані висновки, принаймні, в частині охоплених показників. Враховуючи той факт, що результати по Сумській МТГ взагалі відсутні або, принаймні, недоступні у відкритому доступі, є необхідність здійснити самостійну оцінку рівня доступності для установ соціальної сфери в місті Суми.

Здійснення вимірювання забезпечують розроблені та описані нами критерії, які дозволяють встановити рівень доступності установ соціальної сфери в м. Суми для людей з інвалідністю та, по можливості, інших маломобільних груп населення.

У розробленні критеріїв вимірювання рівня доступності установ соціальної сфери опираємося на європейський досвід, стандарти та критерії, які вже розроблені в Україні.

Так, європейський алгоритм формування критеріїв можна описати як оцінку рівня безбар'єрного середовища в країнах Європи, що базується на аналізі законодавства та міжнародних стандартів при залученні зацікавлених сторін. Спершу проводять оцінку потреб та проблем людей з інвалідністю та інших маломобільних груп щодо доступності середовища. Результати цього етапу є основою розроблення стандартів і критеріїв, які виявляють необхідність створення та, відповідно, оцінки безбар'єрного середовища. Ці критерії впроваджують на практиці через законодавчі акти та стандарти будівництва. Після впровадження забезпечується моніторинг їх виконання, а також навчання та інформування для різних груп населення та фахівців.

В українському суспільстві застосовують той самий алгоритм, тому варто розглянути нормативно-правову базу України, щоб виявити вже діючі норми та встановлені критерії. Результати аналізу є основою для встановлення та опису критеріїв нашого дослідження.

Оскільки в нашому дослідженні здійснюємо оцінку установ соціальної сфери, то спершу звернемося до ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд, в якому прописані основні положення та критерії безбар'єрності [6]. З'ясуємо, що в ньому послідовно та структуровано розписані елементи інклюзивності – від входів до приміщення та шляхів руху до особливих засобів безпеки, орієнтування та способів отримання інформації в середовищі під час його використання. Крім того, на початку цього документу є посилання на інші нормативно-правові акти, що пов'язані з темою безбар'єрності, зокрема, Стандарт для виробів тактильних індикаторів пішохідної зони для слабкозорих або сліпих людей [8] та ін. Також в документі прописані основні терміни «інклюзивність будівель та споруд», «інклюзивне навчання», «розумне пристосування» тощо. Проте, незважаючи на детально пропрацьовані норми стандартів, вони не виокремлюють основні критерії. У них також відсутнє градування з відповідниками рівням «доступний/недоступний».

Якщо звертатися до інших прикладів встановлення норм безбар'єрності, можемо посилатися на окремий випадок встановлення критеріїв, а саме на Постанову КМУ «Про затвердження критеріїв доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування» від 09 жовтня 2020 р. № 962 [20]. Незважаючи на те, що критерії, затверджені цією Постановою відносяться до організації виборчих дільниць, їх аналіз дозволяє визначити суттєво важливі показники для оптимальної організації безбар'єрного середовища.

Опираючись на проаналізовані нами нормативні акти, які закріплюють окремі критерії та стандарти, формуємо шість критеріїв для оцінки рівня доступності для нашого дослідження:

1. Доступність пандусів – наявності пандусів з відповідним ухилом схилу та поручнів на входах і виїздах, щоб забезпечити легкий доступ до об'єктів людям з інвалідністю та іншим маломобільним групам населення, включно з особами, які пересуваються в кріслах колісних і з допоміжними засобами для ходьби. Пандуси повинні бути достатньо широкими, щоб розмістити крісла колісні, забезпечити їх маневрування при розворотах (при потребі) та мати нековзку поверхню для безпеки.

2. Доступне паркування – безперешкодний доступ до паркувальних місць поблизу входів у будівлі. Паркувальні місця мають бути достатньо широкі для транспортних засобів, доступні для людей на кріслах колісних. Такі паркувальні місця повинні мати чітко позначені вказівниками, що вказують на їх статус доступності. Ці простори також повинні мати належний ухил для полегшення безпечного входу та виходу транспортних засобів.

3. Доступ на ліфті – у багатоповерхових будівлях мають бути наявними ліфти, щоб забезпечити вертикальний доступ для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Ліфти повинні мати достатньо місця для розміщення крісел колісних та інших засобів пересування, а також чіткі вивіски та звукові оголошення для осіб з вадами зору.

4. Доступність дверей – двері в усьому закладі мають бути достатньо широкі для розміщення крісел колісних та інших засобів пересування. Також необхідні автоматичне відкривання дверей або дверні ручки для відкривання дверей із невеликим зусиллям, щоб полегшити незалежний вхід і вихід для людей з обмеженою силою або функціональністю верхньої частини тіла.

5. Туалети для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп – мають бути доступні адаптовані туалети з доступними функціями, такими як поручні, опущені раковини та стільниці, а також просторі планування для користувачів крісел колісних і людей, які пересуваються з допоміжними засобами.

6. Персонал, який має бути навченим для взаємодії з людьми з інвалідністю та маломобільними людьми. Такий персонал має володіти

алгоритмом допомоги людям, які її потребують, а також володіти відповідними правилами спілкування.

Опираючись на встановлені та визначені нами критерії, формуємо оцінку доступності середовища для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, яку описуємо за трьохрівневою шкалою:

- якщо забезпечено від п'яти до шести критеріїв – доступний рівень;
- якщо забезпечено від двох до чотирьох критеріїв – частково доступний рівень;
- якщо забезпечено від одного до двох критеріїв – недостатньо доступний рівень.

Такі критерії дозволяють охопити потреби великої групи людей з інвалідністю та інші маломобільні групи. Зокрема, це люди, які мають широкий спектр різноманітних захворювань, що спричиняють труднощі – від поганого зору до неможливості самостійно рухатися.

Так само, ці критерії дозволяють виявити готовність до неочікуваних і критичних ситуацій, в яких необхідно діяти швидко та ефективно для мінімізації можливої шкоди. В умовах воєнного часу це особливо значимо для збереження життя та здоров'я людей, які можуть опинитися в складній ситуації.

Водночас, варто зауважити, що визначені нами критерії, як і будь-які інші критерії, є недосконалими та потребують доопрацювання фахівців пов'язаних сфер діяльності, щоб охопити більшу кількість можливих виявів інвалідності. Розширення переліку категорій, що охоплюють дані критерії не тільки бажане, а й необхідне. Це пов'язано з тим, що, на жаль, можуть з'явитися нові хвороби і форми недієдатності, з якими вимушені будуть працювати установи соціальної сфери для попередження ймовірного виключення окремих груп людей із суспільства. В іншому разі, це вступає в протиріччя, в цілому, з принципами вільного суспільства рівного доступу та, зокрема, з ідеологією соціальної роботи.

Підсумовуючи, слід зазначити, що запропоновані нами критерії мали на меті охопити максимальну кількість людей з інвалідністю та інші маломобільні

групи населення. Застосування цих критеріїв для оцінки доступності установ соціальної сфери дозволяє виявити та врахувати потреби та проблеми, які виникають у людей із різноманітними захворюваннями, що спричиняють інвалідність або обмежують пересування. Встановлені критерії також дозволяють виявити, чи є середовище максимально адаптивним до критичних та екстрених ситуацій. Список критеріїв є динамічним і має розвиватися для максимізації ефективності зусиль по розширенню доступності установ соціальної сфери для всіх членів суспільства. Водночас, незважаючи на заявлену мету, – охопити можливу кількість людей з інвалідністю та інших маломобільних груп, – автор дослідження свідомий того, що ці критерії не є універсальними для всіх сценаріїв.

2.2. Оцінювання рівня доступності установ соціальної сфери в місті Суми для ефективного управління

Послідовне виконання завдань дослідження дозволило нам проаналізувати офіційні документи та звіти про забезпечення реалізації політики безбар'єрного доступу до об'єктів публічної сфери. Встановлення критеріїв просуває нас до реалізації наступного завдання дослідження. У цьому підрозділі опишемо виявлені нами результати фактичної перевірки доступності установ соціальної сфери в м. Суми.

Оцінювання здійснюємо на основі алгоритму, який запропоновано нами в попередньому підрозділі. Це дозволяє виявити рівні доступності за номінальною шкалою: доступний – частково доступний – недостатньо доступний.

Оцінювання проводимо з застосуванням бенчмаркінгу. Порівняння здійснюємо з еталонним, майже бездоганним прикладом реалізації принципу безбар'єрності, а саме з амбулаторіями загальної практики сімейної медицини, що побудовані відповідно до європейських стандартів у м. Ковель на Волині.

В приміщеннях амбулаторій забезпечено можливість безперешкодного доступу людей з інвалідністю. У будівлях встановлені пандуси, тактильні показники на підлозі, що мають полегшити пересування всередині закладу особам з порушенням зору, а в окремих приміщеннях на стінах є звукові смуги та написи на табличках біля кабінетів. Також побудовані спеціальні туалети для людей, яким важко користуватися звичайними. Таблички крім звичайного шрифту, мають написи шрифтом Брайля. Амбулаторії мають ліфт, що відповідає стандартам безбар'єрності, спеціальні паркувальні місця та двері правильних пропорцій. Персонал є навченим і готовим до взаємодії з маломобільними людьми та людьми з інвалідністю [31]. Цей приклад будемо вважати таким, що повністю відповідає зазначеним критеріям.

Оцінювання рівня доступності установ соціальної сфери в м. Суми відповідно до критеріїв та прикладу здійснюємо на основі відібраних п'яти

місцевих об'єктів, а саме: Департаменту соціального захисту населення Сумської міської ради, КУ «Сумський територіальний центр «Берегиня», «Товариство допомоги особам з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень «Феліцитас», Сумська міська рада та Головне управління Пенсійного фонду України в Сумській області (далі – ГУ ПФУ). Три з перелічених об'єктів польового дослідження є установами Сумської МТГ; один – громадською організацією соціальної сфери, що діє в місті; один об'єкт є державною публічною установою, що працює, зокрема, з людьми з інвалідністю та іншими маломобільними групами населення.

Відповідно до критеріїв, вдалося отримали такі результати оцінювання (див.: Дод. Б, В):

1. Департамент соціального захисту населення СМР відповідає чотирьом критеріям, тобто є частково доступною установою;
2. КУ «Сумський територіальний центр «Берегиня» забезпечує п'ять критеріїв відповідності, тобто є доступною установою;
3. «Феліцитас» має чотири критерія забезпечення часткової доступності;
4. Сумська міська рада відповідає лише двом критеріям, тобто є недостатньо доступною для людей з інвалідністю;
5. ГУ ПФУ у Сумській області задовольняє три критерія, тому є частково доступною установою.

Виходячи із отриманих результатів оцінювання можемо констатувати, що в цілому стан доступності установ соціальної сфери в м. Суми не є критичним. Більшість перевірених установ і організацій забезпечені мінімальними можливостями для взаємодії з людьми з інвалідністю та іншими маломобільними групами населення. Проте, один із головних публічних об'єктів міста – Сумська міська рада – виявилася непристосованою для створення доступного простору. Недостатня доступність засвідчує необхідність для Сумської міської ради вжити комплекс заходів по підвищенню рівня доступності.

Водночас, оцінювання виявило, що в м. Суми є потреба системного покращення існуючої ситуації. Дійсно, з п'яти перевірених установ і організацій

лише одна, – Комунальна установа «Сумський територіальний центр «Берегиня», – виявилася доступною. Водночас, більшість установ і організацій мають рівень «частково доступний» і не можуть повністю забезпечити доступ людям з інвалідністю та іншим маломобільним людям до безперешкодного користування своїми послугами без проблем та бар'єрів.

Зазначимо, що, незважаючи на наявні труднощі з доступністю, затверджена та діє стратегія розвитку Сумської МТГ. У цьому документі стратегічного планування, серед іншого, увагу зосереджено на вирішенні вже існуючих проблем розвитку безбар'єрного простору. Так, систематично здійснюється дослідження потреб людей з інвалідністю. Зокрема, це огляд існуючих інфраструктурних об'єктів, оцінка доступності послуг тощо. Результати аналізу потреб враховують при розробленні плану дій для вдосконалення доступності та інклюзивності.

Стратегія Сумської МТГ передбачає розроблення нових проєктів, модернізацію існуючих інфраструктурних об'єктів, впровадження навчальних програм для персоналу та інші заходи. Втім, доцільно для громади розробити комплексний середньостроковий план розвитку безбар'єрного середовища. Такий план включатиме створення та модернізацію існуючої інфраструктури, такої як дороги, тротуари, об'єкти громадського призначення (парки, майданчики, культурні заклади) з урахуванням потреб людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. У пропонованому документі варто планувати проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення усвідомленості про проблеми та потреби людей з інвалідністю, вагомість практичних зусиль зі створення безбар'єрного середовища. Також важливо впровадити освітню програму для місцевого населення та персоналу з питань інклюзивності з застосуванням кращих практик, зокрема, європейського досвіду. Важливо, щоб у такому плані була прописана підтримка та сприяння громадським ініціативам людей з інвалідністю. Це може включати підтримку створення об'єднань, спільних проєктів або програм самодопомоги. Активне громадянське суспільство і без допомоги держави може створювати,

фінансувати та підтримувати соціальні проекти, проте співпраця з державою виведе ефективність цієї співпраці на новий рівень. Успішний розвиток безбар'єрного середовища потребує співпраці різних відомств, комплексного підходу та взаємодії з громадянським суспільством. Все це різні елементи однієї державної політики, взаємодія яких підвищує ефективність.

Як підсумок зазначимо, що розвиток безбар'єрного середовища потребує систематичного підходу, комплексних зусиль і впровадження культури соціальної інклюзії у всі сфери життя Сумської МТГ. Фінансування є ключовим елементом для успішної реалізації програм та проектів з безбар'єрності в територіальних громадах. Відповідні кошти необхідні для впровадження технічних рішень, реконструкції інфраструктури та навчання фахівців. Без адекватного фінансування реалізація заходів по забезпеченню доступності може бути обмеженою або неможливою. Додатково, інвестиції в безбар'єрність можуть виявитися вигідними з економічної точки зору, забезпечуючи підвищення доступності для всіх громадян, а також сприяючи соціальній інклюзії та розвитку територіальних громад. Проте, не можна ігнорувати і воєнний стан, а також те, що пріоритети можуть бути іншими.

Рівень забезпечення безбар'єрного середовища в Сумах не є еталонним і потребує системних змін, проте, знаходиться в контрольованому стані навіть у воєнний період. Поряд із цим, розроблені критерії оцінювання не є універсальними для всіх типів ситуацій, можуть бути допрацьовані, внаслідок чого можуть не відображати ситуації в її повному обсязі.

Серед виявлених проблем зазначимо повну відсутність спеціалізованих паркінгів для особливих потреб людей з інвалідністю, а також неадаптовані пропорції дверей, що ускладнюють пересування з допомогою крісла колісного тощо. Також існує проблема відсутності спеціалізованих туалетів в публічних установах, що може ускладнювати гігієнічні потреби людей з інвалідністю. Сильним аргументом оцінювання виявилось те, що персонал проінструктований про взаємодію з людьми з особливими потребами, а доступні пандуси є в усіх оглянутих установах і організаціях соціальної сфери.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вдалося вирішити поставлені завдання та досягнути заявленої мети.

Вдалося з'ясувати, що ситуація безбар'єрного доступу до установ соціальної сфери в цілому в Україні та в м. Суми, зокрема, розвивається в напрямі розширення меж безбар'єрності для забезпечення доступності до загальних, зокрема, соціальних благ. Держава та органи місцевого самоврядування усвідомлюють значення реалізації політики безбар'єрності, що знайшло відображення в прийнятих нормативно-правових документах і державних стандартах, а також у розробленні стратегічних планів розвитку безбар'єрності.

Вирішення завдань дослідження передбачало кілька кроків у напрямі до мети. Зокрема, висновки обґрунтовані результатами, що отримані на кожному з етапів дослідження.

1. Визначено сутність і зміст основних понять, що дозволило звернутися до трактування поняття «людина з інвалідністю» через розуміння їх прав як громадян України. У цьому зв'язку поняття «людина з інвалідністю» та «особа з інвалідністю» в даному дослідженні використовуємо як синоніми. Пріоритет при цьому надається поняттю «людина з інвалідністю», а друге поняття застосовуємо при акцентуванні уваги на права людей з інвалідністю, що закріплені в законодавстві України та міжнародних нормативно-правових актах. Безбар'єрність трактуємо як загальний принцип забезпечення рівного доступу до суспільних благ, зокрема, доступу до соціальних послуг, які надає держава. Принцип безбар'єрності є основою політики безбар'єрності, яку здійснюють КМУ, органи державної влади на регіональному та місцевому рівнях, а також місцеве самоврядування на рівні громад. Рівень доступності є відносною характеристикою забезпечення безперешкодного користування публічними просторами для забезпечення потреб життєдіяльності всіма

людьми, незалежно від наявності інвалідності. Поняття, похідні від цього загального поняття описано в практичній частині дослідження.

2. Виявлено, що основними напрямками забезпечення доступних умов життєдіяльності людей з інвалідністю за кордоном є розширення можливостей безбар'єрності, орієнтування на залучення громадянського суспільства до задоволення потреб людей з інвалідністю та широких верств населення, подолання обмеженості та сегрегації маломобільних та інших вразливих груп, а також комплексність вирішення зазначених питань. У країнах Європи прийняті прогресивні законодавчі акти, які зобов'язують державу та приватний сектор забезпечувати безбар'єрне середовище для всіх громадян, зокрема для людей з обмеженими можливостями.

Україна наслідує цей досвід та розвивається по європейському сценарію в контексті розвитку безбар'єрності. Основними напрямками для України є впровадження міжнародних договорів щодо людей з інвалідністю в програмах і стратегіях розвитку безбар'єрності, розширення кола суб'єктів реалізації політики безбар'єрності, партнерство держави та органів місцевого самоврядування в напрямі створення просторів безбар'єрності, зокрема, для забезпечення доступу до установ соціальної сфери.

Значна частка країн Західної Європи мають розвинену безбар'єрну інфраструктуру, забезпечують доступність громадського транспорту, будівель, споруд, інших публічних просторів. Україна відповідно до своїх фінансових можливостей в умовах воєнного стану працює над модернізацією інфраструктури, хоч і має проблеми з фінансуванням та виконанням проектів із забезпечення доступності. Втім, закріплення цього напрямку в стратегічних документах дає сподівання на подальший розвиток.

3. Особливості реалізації політики безбар'єрності на місцевому рівні зумовлені воєнним станом і географічним розташуванням Сумської області на прикордонні. Попри це, в м. Суми розроблена Стратегія розвитку Сумської міської територіальної громади, а на рівні області діє План заходів з реалізації

Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

У Сумській МТГ визначені завдання та встановлені посадовці, відповідальні за виконання, здійснюється звітування про досягнуті результати з реалізації стратегії безбар'єрності. Стратегія Сумської громади спрямована на чотири напрями безбар'єрності – інформаційну, фізичну, цифрову та освітню безбар'єрність. Основною прогалиною цього стратегічного документу є його фрагментарність і низька якість звітів.

4. В результаті аналізу встановити критерії та розроблено номінальну шкалу вимірювання рівня доступності установ соціальної сфери для людей з інвалідністю. В основу встановлених критеріїв покладено результати аналізу нормативно-правових актів і державних стандартів, що дозволило описати шість критеріїв виявлення доступності установ соціальної сфери та визначити рівні доступності за трьохрівневою шкалою «доступний – частково доступний – недостатньо доступний» рівні.

5. Оцінювання п'яти установ і організацій соціальної сфери в м. Суми вивили посередній стан розвитку безбар'єрного доступу. Висновки дозволили накреслити основи системного бачення шляхів удосконалення політики безбар'єрності на місцевому рівні. Такими напрямками вдосконалення управлінської діяльності для реалізації політики безбар'єрності та доступу до установ соціальної сфери для людей з інвалідністю є залучення організацій громадянського суспільства, зокрема, організацій людей з інвалідністю, ветеранських організацій та ініціативних груп зацікавлених громадян до реалізації відповідних проектів; спрямування інвестицій у розвиток міської інфраструктури публічних місць і, зокрема, об'єктів соціальної сфери; проведення інформаційних кампаній і освітніх заходів для посадовців і широкої громадськості; формування політики залучення до реалізації стратегії безбар'єрності та загальної доступності для попередження виключення та сегрегації окремих груп населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безбар'єрність для всіх: пріоритетом 2024 року стануть доступні послуги в кожній громаді. 12 груд. 2023 р. // Офіс Ради Європи в Україні. (дата звернення : 13.03.2024). <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/barrier-free-environment-for-all-the-priority-of-2024-is-barrier-free-services-in-every-community> (дата звернення : 07.03.2024).
2. Безбар'єрність, 22 серп. 2023 р. // Сумська обласна військова адміністрація. URL : <https://sm.gov.ua/ru/dostupnist-malomobilnoho-naselenia-do-objektiv-infrastruktury.html> (дата звернення : 23.02.2024).
3. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю – Жолнович // Укрінформ. 19 вер. 2023 р. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763345-v-ukraini-nalichuetsa-3-miljoni-ludej-z-invalidnistu-zolnovic.html?fbclid=IwAR10hQsNP_wKrm3BgQBJHmsChSIRirnvSMHxw5gnkpiwERS71xYrQT0YaXg (дата звернення : 07.03.2024).
4. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю // Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. 22 вер. 2023 р. URL : <https://minre.gov.ua/2023/09/22/v-ukrayini-nalichuyetsya-3-miljony-lyudej-z-invalidnistyu> (дата звернення : 20.02.2024).
5. Гвоздік О. Місія «безбар'єрність» : що маємо в Україні станом на зараз? // Рубрика. Все по полицкам. URL : <https://rubryka.com/blog/bezbaryernist/> (дата звернення : 07.03.2024).
6. ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. Із Зміною № 1 / Про затвердження ДБН В.2.2-40:2018 Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30.11.2018 № 327 // Портал Єдиної електронної системи у сфері будівництва. URL : https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3192362160978134152?doc_type=2 (дата звернення : 05.03.2024).

7. Дрозденко Олексій Олександрович – начальник Сумської міської військової адміністрації // Суми. Інформаційний портал Сумської міської ради. 22 січ. 2024 р. URL : <https://smr.gov.ua/uk/miska-vlada/sumska-miska-viiskova-administratsiia/29485-drozdenko-oleksij-oleksandrovich-nachalnik-sumskoj-miskoji-vijskovoji-administratsiji.html> (дата звернення : 07.03.2024).
8. ДСТУ ISO 23599. Вироби для надання допомоги людям із слабким зором та сліпим людям. Тактильні індикатори пішохідної зони : Наказ ДУ «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 31.05.2017 № 133 // База даних Міністерства економіки «Галузеві стандарти». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=ecfd6c5a-1760-4d8d-a931-3a63f64e2310> (дата звернення : 23.02.2024).
9. З 28 серпня розпочинається другий етап евакуації жителів прикордонних громад, розташованих у небезпечній 5-кілометровій зоні // Сумська обласна військова адміністрація. 15 серп. 2023 р. URL : <https://sm.gov.ua/ru/arkhiv1/32060-evakuatsiia.html> (дата звернення : 09.03.2024).
10. Звіт про проведення дослідження щодо врегулювання питання забезпечення житлом дітей з інвалідністю з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування станом на 01.01.2024 // Сумська обласна державна адміністрація. URL : <https://dity.sm.gov.ua/index.php/uk/694> (дата звернення : 23.02.2024).
11. Звіт про стан виконання плану заходів у Сумській області на IV квартал 2023 р. з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року // Сумська обласна державна адміністрація. URL : https://sm.gov.ua/images/docs/2024/zvit bezbar_2023.pdf (дата звернення : 22.02.2024).
12. Інвалідність / [Довідник безбар'єрності] // Без бар'єрів. URL : <https://bf.in.ua/components/invalidnist> (дата звернення : 04.03.2024).

13. Інвалідність у Великій Британії – як оформити та які пільги? // Enable Me. URL : <https://www.enableme.com.ua/ua/article/invalidnist-u-velikobritanii-ak-oformiti-ta-aki-pil-gi-9439> (дата звернення : 05.03.2024).
14. Інформаційне оголошення про визначення відповідальної особи з питань безбар'єрності у Сумській обласній військовій адміністрації, 29 листоп. 2023 р. // Сумська обласна державна адміністрація. URL : <https://sm.gov.ua/uk/oda/32900> (дата звернення : 23.02.2024).
15. Інформація про результати проведення місцевими органами з питань містобудування та архітектури обстеження та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю // Сумська обласна державна адміністрація. URL : <https://sm.gov.ua/images/docs/2023/bezbarernist.pdf> (дата звернення : 23.02.2024).
16. Категорії і групи з інвалідністю в Україна // Золотоніський міськрайонний суд Черкаської області. URL : <https://zl.ck.court.gov.ua/sud2306/gromadya-nam/invalidnist/kat> (дата звернення : 04.03.2024).
17. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 13.12.2006 р. : станом на 19 черв. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення : 20.02.2024).
18. На Сумщині відбувся обласний молодіжний форум «В єдності наша сила : Сумщина», 09 серп. 2023 р. // Сумська обласна державна адміністрація. URL : <https://sm.gov.ua/ru/arkhiv1/32032-na-sumshchyni-vidbuvsya-oblasnyu-molodizhnyu-forum-v-yednosti-nasha-syla-sumshchyna.html> (дата звернення : 23.02.2024).
19. Про забезпечення готовності захисних споруд цивільного захисту за результатами оперативних обстежень : Розпорядження Голови обласної державної адміністрації – начальник обласної військової адміністрації від 27.06.2023 № 283-ОД // Сумська обласна державна адміністрація. URL : https://sm.gov.ua/images/docs/dostup/2022/283_23.pdf (дата звернення : 23.02.2024).

20. Про затвердження критеріїв доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування : Постанова Кабінету Міністрів України ; Критерії від 09.10.2020 № 962 / КМУ // База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-2020-п#Text> (дата звернення : 23.02.2024).
21. Про затвердження плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження ; План від 25.04.2023 № 372-р / КМУ // База даних «Liga 360». URL : <https://ips.ligazakon.net/document/kr230372> (дата звернення : 07.03.2024).
22. Про затвердження плану заходів Сумської області на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Голови обласної державної адміністрації – начальник обласної військової адміністрації // Сумська обласна державна адміністрація. URL : https://sm.gov.ua/images/docs/dostup/2022/162_23.pdf (дата звернення : 23.02.2024).
23. Про затвердження Порядку погодження Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України обґрунтованих відхилень від будівельних норм, що забезпечують дотримання встановлених вимог безпеки до будівель і споруд у спосіб, не передбачений будівельними нормами : Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 19.04.2018 р. № 97 : станом на 27 лип. 2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-18#Text> (дата звернення : 22.02.2024).
24. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-ХІІ : станом на 01.01. 2024 р. / ВР України // База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення : 20.02.2024).

25. Про призначення О. Дрозденка начальником Сумської міської військової адміністрації Сумського району Сумської області : розпорядження Президента України від 31.10.2023 №184/2023-рп / Президент України // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/1842023-rp-48737> (дата звернення : 09.03.2024).
26. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI : станом на 04.01.2024 р. / ВР України // База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення : 05.03.2024).
27. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 14.04.2021 № 366-р. / КМУ // База даних «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення : 07.03.2024).
28. Протокольне рішення засідання Ради безбар'єрності за участю Першої леді Зеленської О. В. щодо результатів виконання за перше півріччя 2023 року плану заходів з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору від 26.07.2023 р. // [Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України]. 01 вер. 2024 р. URL : https://mtu.gov.ua/files/shadura/%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B8%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%B1%D0%B0%D1%80_%D1%94%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%2026.07.2023.PDF (дата звернення : 07.03.2024).
29. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія : світовий досвід для України : аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. Київ : НІСД, 2020. 24с. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/dopovid.pdf> (дата звернення : 07.03.2024).
30. Стратегія розвитку Сумської міської територіальної громади до 2027 року : Рішення Сумської міської ради від від 31.05.2023 № 3739 – МР / Сумська

міська рада // Офіційний сайт Сумської міської ради. URL : https://smr.gov.ua/images/Strategia_rozvytku_do_2027.pdf (дата звернення : 02.03.2024).

31. У місті на Волині працюватиме шоста амбулаторія загальної практики сімейної медицини // Волинська служба новин. 19 груд. 2023 р. URL : <https://vsn.ua/news/u-misti-na-volini-pratsyuvatime-shosta-ambulatoriya-zagalnoyi-praktiki-simeynoyi-meditsini-35592> (дата звернення : 23.02.2024).
32. Чисельність населення в місті Суми // Мінфін. 01 січ. 2022 р. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/town/sumy/> (дата звернення : 09.03.2024).
33. Yaroshenko O. M, Anisimova H. V., Koliesnik T. V, Kaplina H. A., and Babych N. O. National Strategy for a Barrier-Free Environment: Problems, tolerance and implementation. *International Social Work*. 2024, Vol. 67(1) 226–241. <https://doi.org/10.1177/00208728221126002>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СУМСЬКА МІСЬКА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ
вул. Харківська, 35, м. Суми, 40035, тел.(0542) 787-100
E-mail: dszn@smr.gov.ua Код ЄДРПОУ 26440890

25.10.2023 № 12.06-30/ 34 /07

На № _____ від _____

Алесе Сімаковій
alesasimakova517@gmail.com

**Про результати розгляду
запиту про доступ до
публічної інформації**

В порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації» та Положенням про організацію доступу до публічної інформації, розпорядниками якої є виконавчі органи Сумської міської ради, затвердженого рішенням виконавчого комітету Сумської міської ради від 15.05.2018 № 282, в межах повноважень департаменту, повідомляємо наступне.

На обліку в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб в межах Сумської міської територіальної громади перебувало:

1. Внутрішньо переміщених осіб з 24.02.2022 по 24.02.2023 – 24103.
2. Внутрішньо переміщених осіб з 24.02.2023 по 19.10.2023 – 8256.
3. Внутрішньо переміщених осіб з 13.04.2014 по 13.10.2014 – 106.

**Перший заступник
директора департаменту**

Світлана МАРИНЧЕНКО

Лагіренко Ірина 787 110

Рисунок 1 – Відповідь Департаменту соціального захисту населення на запит про доступ до публічної інформації

Рисунок 2 – Приклад доступного середовища в м. Ковель

Рисунок 2 – Механізм безбар'єрності в Сумській міській раді

Додаток Б (продовження)

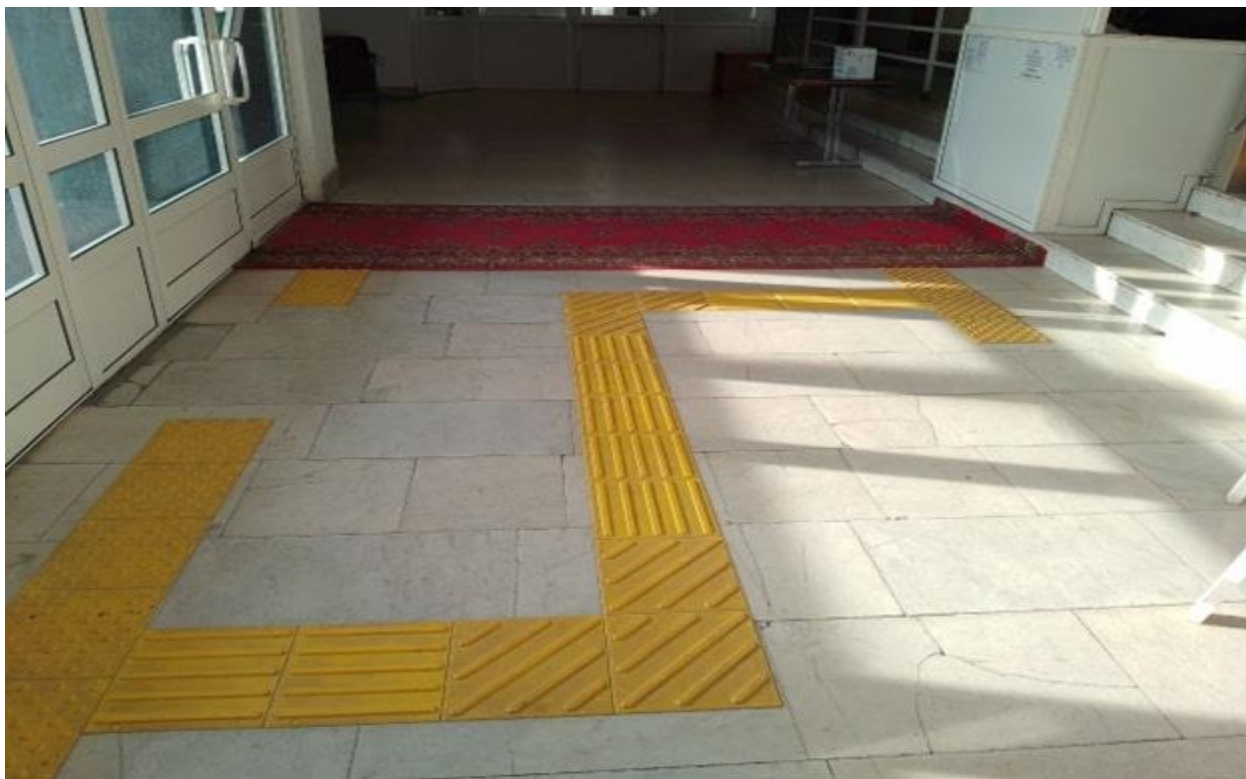

Рисунок 3 – Тактильна доріжка для людей із вадами зору в Сумській міській раді

Рисунок 4 – Спеціалізований ліфт в Сумській міській раді

Додаток В

Пор. ном.	Установа/ організація	Критерії					
		Доступність пандусів	Доступне паркування	Доступ на ліфті	Доступність дверей	Спеціалізовані туалети	Навчений персонал
1	2	3	4	5	6	7	8
2	Департамент соціального захисту населення СМР	+	-	+	-	+	+
3	КУ «Сумський територіальний центр «Берегиня»	+	-	+	+	+	+
4	«Товариство допомоги особам з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень «Феліцитас»	+	-	+	-	+	+
5	Сумська міська рада	+	-	+	-	-	Відсутня інформація
6	ГУ Пенсійного фонду України в Сумській області	+	-	Відсутня потреба	-	-	+

Таблиця 2 – Відповідь установ/організацій критеріям доступності